

УДК 341.96:339.5.012.42

ПРИНЦИПИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ВІЛЬНИЙ РУХ ТОВАРІВ МІЖ ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС

Пушкарьов В. В.

Відкрите акціонере товариство «ВТБ Банк», Київ, Україна

Статтю присвячено дослідженню принципів, якими забезпечується одна з основних свобод «єдиного ринку», а саме – вільний рух товарів. Аналізуються положення установчих договорів, судова практика, норми актів вторинного права ЄС. З'ясовується, які існують виключення з принципу вільного руху товарів.

Ключові слова: рух товарів, держави-члени ЄС, судова практика, єдиний ринок.

Метою проведення даного дослідження є визначення тих принципів, які забезпечують вільний рух товарів між державами-членами ЄС. Важливість даного питання обумовлюється прагненням України увійти до ЄС, що потребує, в свою чергу, знання тих засад, на яких здійснюється торгівля на внутрішньому ринку. Розуміння вказаних принципів сприятиме усвідомленню тієї стратегії, якої притримується ЄС в торгівельних відносинах із третіми країнами. Вказане свідчить про актуальність теми дослідження, що пропонується. Новизна обумовлюється відсутністю ґрунтовних робіт в цьому напрямку в зв'язку із порівняно невеликим періодом існування ЄС, а також поступовим формуванням торгового права Європейського Союзу.

Задля досягнення поставленої мети в процесі наукового пошуку необхідно вирішити такі завдання: що слід розуміти під терміном «товари» задля забезпечення вільного руху товарів; за яким критерієм розрізняють товари на території ЄС; які є виключення з принципу вільного руху товарів; зробити висновки, якими принципами забезпечується вільний рух товарів. Серед українських та російських дослідників Європейського Союзу питанню вільного руху товарів приділяли увагу Ентін Л. М., Кашкін С. Ю., Мозіль З., Дейвіс К., Топорнін Б. М. Принципи, які забезпечують вільний рух товарів, розглядаються в працях вказаних вчених або побіжно, або як елементи змісту однієї зі свобод внутрішнього ринку, таким чином, безумовно, значно звужуючи область та глибину дослідження. Не применшуючи ролі напрацювань вказаних авторів, на наш погляд, слід все ж таки приділити більше уваги зазначеному питанню.

Торгівельна політика ЄС здійснюється на двох рівнях: на внутрішньому ринку ЄС між державами-членами та з третіми країнами, які до ЄС не ходять. Принципи, якими забезпечується торгівля на внутрішньому ринку є визначальним для формування торгівельної політики ЄС в цілому. Це обумовлюється тим, що, з однієї сторони, ЄС сформувався спочатку як економічний союз, що був спрямований на спрощення режиму торгівлі між державами-членами, з іншої сторони, ЄС, розширюючи співробітництво з іншими країнами тією чи іншою мірою впроваджує закладені принципи та засади внутрішнього ринку. Так, основою торгівельної політики

ще від часів її запровадження Договором про заснування Європейського Економічного Співтовариства 1957 року встановлювався вільний рух товарів, що регламентується ст. 28 Договору. Разом із принципами вільного руху послуг, капіталу, людей ці принципи створюють чотири базисні основи існування ЄС. Задля усунення непорозумінь щодо застосування принципу вільного руху товарів, в зв'язку із відсутністю єдиного та нормативно визначеного терміну «товари», у судових справах була здійснена спроба надати визначення цьому поняттю.

Так, сьогодні до критеріїв визначення товару відносяться: це має бути матеріальний об'єкт зовнішнього світу [1] (це можуть бути харчові продукти, фармацевтичні товари, транспортні засоби, одяг та інші; разом із тим, до товарів також відносяться природний газ [2] та електроенергія [3], відходи (сміття); відмітимо, що телевізійний сигнал [4] не є товаром), при цьому товар не обов'язково може мати позитивну вартість (якщо сміття є предметом комерційної угоди, то воно визнається товаром). В Директиві Ради № 85/374 від 25 липня 1985 вказано, що до товарів слід відносити все рухоме майно [5], тобто товарами у розумінні права ЄС виступають матеріальні об'єкти зовнішнього світу, що мають певну вартість та мають ознаку рухомості. Разом із тим, Комісією ЄС були здійснені спроби віднести до ознак товарів їхній запис у митній номенклатурі [6]. Проте, Суд ЄС відкинув цю позицію після розгляду справи щодо людської нирки, яка була пожертвована для трансплантації і не охоплювалася переліком товарів, що міститься у митній номенклатурі. Отже, такий запис не є ознакою товару. Серед товарів, які є предметом регулювання внутрішньої торгівельної політики слід розрізняти два види: 1) товари, що походять з держав-членів; 2) товари, що надходять з третіх країн і перебувають у вільному обігу в державах-членах (ст. 23 Договору про заснування Європейського Співтовариства). При цьому, всі товари, що пересуваються митною територією ЄС, вважаються товарами, що походять з держав-членів, доки не буде встановлене зворотне [7].

Згідно із Регламентом 2913/92, що встановлює єдиний митний тариф, товарами, повністю добутими або виробленими в державі є: мінеральні продукти, добуті в цій державі (а); рослинні продукти, вирощені в державі (b); живі тварини, народжені та вирощені в державі (c); продукти, що походять від вирощених у державі тварин (d); продукти полювання та рибальства, отримані на території держави (e); продукти морського рибного лову та інші морські продукти, отримані за межами територіальних вод держави за допомогою суден, зареєстрованих або приписаних до цієї держави та плаваючих під її прапором (f); продукти, добуті або зроблені на плаваючих рибопереробних підприємствах із продуктів, зазначених у попередньому пункті, за умови, що ці підприємства розташовані на судах, зареєстрованих або приписаних до держави та плаваючих під її прапором (g); продукти, отримані з морського дна або шельфу за межами територіальних вод за умови, що держава має виняткове право на розробку даної ділянки морського дна або шельфу (h); промислові відходи або сміття, зібрані на території держави, для переробки в сировинні матеріали (i); товари, зроблені в державі винятково із продуктів, зазначених у попередніх пунктах, або їх похідних на будь-якій стадії виробництва (j) [8].

Щодо товарів, що надходять з третіх країн, в ст. 24 Договору вказано: «Продукція, що надходить з третіх країн, вважається такою, що перебуває у вільному обігу на території Держави-члена за умови успішного завершення всіх формальностей щодо імпорту товарів та належно сплачених відповідних митних зборів і платежів, які повинні сплачуватись у такій Державі-члені, і відсутності вигоди від часткової чи повної несплати таких зборів чи платежів»[9]. Отже, серед основних характеристик таких товарів дві: 1) здійснено всі необхідні формальності щодо ввозу товару на територію ЄС; 2) стягнуто мито та всі необхідні платежі, при цьому не відбулося часткового чи повного повернення цього мита чи зборів. Щодо другої ознаки, то вона не є обов'язковою для визначення товару як такого, що походить з третьої країни та перебуває у вільному обігу. Так, Митним кодексом не передбачається обов'язкова сплата мита чи відповідних зборів, натомість дозволяючи випуск у вільний обіг тих товарів з третіх країн, відносно яких митні служби лише прийняли декларацію. Розрізнення двох видів товарів на території ЄС є дуже важливими в огляду на принцип асиміляції товарів, що діє на території ЄС. Цей принцип полягає в тому, що всі товари, які надходять з третіх країн, після проходження усіх необхідних ввізних формальностей щодо території однієї Держави-члена, по-перше, вважаються товарами, які перебувають у вільному обігу на всій території ЄС, по-друге, асимілюються із товарами, що походять з Держав-членів. Тобто на них розповсюджується всі правила щодо вільного руху товарів(ст.28-31 Договору), а саме: захист цих товарів від кількісних обмежень та еквівалентних їм дій відбувається на такому ж рівні як і щодо товарів, які походять з Держав-членів.

Слід підкреслити, що згідно ст. 30 Договору про заснування Європейського Співтовариства принцип вільного руху товарів не виключає заборон чи обмежень на імпорт, експорт чи транзит товарів на підставі публічної моралі, публічної політики та публічної безпеки, захисту здоров'я та життя людей, тварин чи рослин, захисту національних скарбів, що мають мистецьку, історичну або археологічну цінність, захисту промислової та комерційної власності. Проте такі заборони чи обмеження не повинні бути засобами свавільної дискримінації чи прихованого обмеження торгівлі між державами-членами. Кількісні обмеження на імпорт та експорт товарів між державами-членами заборонено статтями 28 та 29 Договору про заснування Європейського Співтовариства. Ці норми є нормами прямої дії та мають прямо виконуватися й застосовуватися у національних системах держав-членів. Відмітимо, що окрім заходів, що прямо свідчать про встановлення кількісних обмежень, держави можуть вживати заходи, що є прихованою дискримінацією товарів інших держав. Повного переліку дій, еквівалентних заходам кількісного обмеження, в торговому праві ЄС не існує, однак, судова практика виробила певні критерії, внаслідок чого в Директиві 70/50 вказано, що до таких заходів прирівнюються «всі заходи, закріплені в законодавстві та адміністративних актах, а також адміністративна практика, що створюють бар'єри для імпорту». До таких дій, згідно із положеннями Директиви, слід віднести 1)фіксування мінімальної або максимальної ціни на імпортовану продукцію; 2) встановлення менш сприятливих цін на імпортовану продукцію; 3) зниження обсягу імпорту продукції шляхом зниження її споживчої цінності або збільшення

її вартості; 4) надання пільг при покупці продукції внутрішнього виробництва або створення яких-небудь перешкод при покупці імпортової продукції; 5) обмеження рекламно-інформаційної діяльності стосовно до імпортованої продукції, тощо[10]. Таким чином, вільний рух товарів як основа Спільного ринку ґрунтується на двох основоположних засадах – заборона кількісних обмежень та еквівалентних їм дій на імпорт та експорт із врахуванням вище перелічених винятків із цих заборон.

Водночас, якщо кількісні обмеження для імпорту та експорту є необхідними з огляду на вказані вище умови, то їх застосування має відбуватися із дотриманням таких вимог: потреба, пропорційність та найменша перешкода для торгівлі. Ці три засади утворюють загальний принцип пропорційності. Також для забезпечення вільного руху товарів діє принцип взаємного визнання: держава не може заборонити продаж на її території товарів, які були законно виготовлені на території іншої держави-члена, навіть якщо такі товари мають відмінність за своїм якісним складом із національними товарами. Цей принцип обумовлений взаємним визнанням якості та стандартів, встановлених в іншій державі-члені ЄС.

Очевидно, що ще одним принципом внутрішнього ринку є усунення митних бар'єрів, про що свідчить утворення Митного Союзу як першочергової мети утворення ЄС. Митні процедури регулює митне право ЄС, серед яких важливе місце посідає Митний кодекс ЄС. Застосування мита і митних тарифів базується на принципі впровадження єдиного (спільного) митного тарифу (СМТ). СМТ встановлюється ЄС, а не державами-членами і, таким чином, складає частину бюджету Співтовариства. Це означає, що СМТ не слід плутати з платежами, що існують на національному рівні як частина внутрішніх систем оподаткування. Основним нормативним документом, що регулює питання встановлення єдиного митного тарифу є Регламент Ради № 2658/87 від 23 липня 1987 року щодо тарифної і статистичної номенклатури і Спільного Митного Тарифу [11].

Ст. 90 Договору про ЄС забороняє дискримінаційне внутрішнє оподаткування в державах-членах: «ні одна держава-член не буде обкладати, прямо або опосередковано, продукцію з інших держав-членів внутрішніми податками будь-якого характеру у розмірах, що перевищують обкладення, пряме або опосередковане, якому підлягає аналогічна національна продукція. Окрім того, ані одна держава-член не буде обкладати продукцію інших держав-членів внутрішніми податками з метою опосередкованого захисту іншої продукції». Як бачимо, вказаним положенням заборонено дискримінаційне внутрішнє оподаткування та протекціоністське.

Дейвіс К. з приводу заборони дискримінаційного внутрішнього оподаткування та протекціонізму вказує: «Що стосується мита та зборів, то в рамках спільної торговельної політики не ставиться за мету позбавлення держав-членів ЄС права встановлювати внутрішні податки з метою збільшення рівня державного прибутку. Податок вважається законним, якщо він віднесений до загальної системи внутрішніх зборів, якими систематично оподатковуються певні категорії продукції на підставі об'єктивних факторів, незалежно від її походження. Разом з тим внутрішнє оподаткування вважається незаконним, якщо воно носить дискримінаційний характер по

відношенню до імпортних товарів або протекціоністський щодо національної продукції» [12, с. 262].

Підсумовуючи вказане, слід зробити висновок, що однією з основ внутрішнього ринку ЄС є вільний рух товарів між державами-членами. Стосовно принципів, якими він забезпечується, то серед дослідників права ЄС та спільної торгівельної політики, зокрема, єдиної точки зору немає. Так, Кашкін С. Ю. вважає, що відміна мита та зборів, що мають рівнозначний ефект; заборона дискримінаційного оподаткування; заборона кількісних обмежень на експорт та імпорт, а також заходів, їм рівнозначних, – представляють собою три елементи змісту вільного руху товарів [25, с. 439-440]. Ми вважаємо, що розуміння зазначених заходів як зміст вільного руху звужує взагалі сутність вільного руху товарів та всі ті заходи, якими ця свобода забезпечується. Тому, доцільніше казати про принципи (оскільки принципи спрямовують та визначають певне явище, є висхідним початком) вільного руху товарів.

Отже, вільний рух товарів забезпечується наступними принципами: 1) заборона кількісних обмежень та дій їм еквівалентних на імпорт та експорт товарів; 2) взаємне визнання контролю якості та стандартів; 3) усунення митних бар'єрів; 4) усунення протекціонізму та дискримінаційного внутрішнього оподаткування. А також на території ЄС діє принцип асиміляції товарів з третіх країн, що пройшли всі необхідні митні формальності та випущені у вільний обіг на території однієї держави-члена ЄС. Підкреслимо, що ці принципи є базисними для формування та реалізації торгівельної політики Європейського Союзу.

Перелік літератури

1. Case 155/73 Sacchi [1974] ECR 409; Case 260/89 ERT v DEP [1991] ECR 2925.
2. Case C-159/94, Commission v France, 23 October 1997 E.C.R I-5815.
3. Case C-393/92, Almelo v Energiebedrijf Ijsselmij [1994] E.C.R I-1477.
4. Case 155/73, Sacchi [1974] E.C.R 423.
5. Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products // Official Journal L 210, 7.8.1985, p. 29-33.
6. Written question No 452/85 by Mrs Anne-Marie Lizin to the Commission: allocation of quotas for exports of tubes to the USA // Official Journal C 263, 14.10.1985, p. 19.
7. Council Regulation (EEC) No 2726/90 of 17 September 1990 on Community transit // Official Journal L 262, 26.09.1990, p. 1-10.
8. Council Regulation (EEC) № 2913/92 of 12 October 1992 establishing the Community Customs Code // Official Journal L 302, 19.10.1992, p. 1-50.
9. Договір про заснування Європейського Співтовариства. Довідник з Європейської інтеграції: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eu-directory.ea-ua.info/index.php?act=show&doc_id=1&id=74
10. Commission Directive 70/50/EEC of 22 December 1969 based on the provisions of Article 33 (7), on the abolition of measures which have an effect equivalent to quantitative restrictions on imports and are not covered by other provisions adopted in pursuance of the EEC Treaty // Official Journal L 13, 19.1.1970, p. 29-31
11. Council Regulation (EEC) No 2658/87 of 23 July 1987 on the tariff and statistical nomenclature and on the Common Customs Tariff. // Official Journal L256, 07/09/1987. P. 0001-0675
12. Дейвис К. Право Европейского союза / К. Дейвис. – К. : Знання, 2005. – 300 с.
13. Право Европейского Союза: [учебник для вузов] / [под ред. С. Ю. Кашкина]. – М. : Юристъ, 2008. – 1054 с.

Пушкарев В. В. Принципы, обеспечивающие свободное движение товаров между государствами-членами ЕС / В. В. Пушкарев // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2009. – Т. 22 (61), № 2. – С. 383-388.

Статья посвящена изучению принципов, которыми обеспечивается одна из основных свобод «единого рынка», а именно свободное движение товаров. Анализируются положение учредительных договоров, судебная практика, нормы актов вторичного права ЕС. Выявляются существующие в принципе свободного движения товаров исключения.

Ключевые слова: движение товаров, государства-члены ЕС, судебная практика, единый рынок.

Pushkarev V. The principles providing free movement of the goods between EU member states / V. Pushkarev // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series: Juridical sciences. – 2009. – Vol. 22 (61), № 2. – P. 383-388.

The article is devoted studying of principles with which one of the basic freedoms of «the uniform market», namely free movement of the goods is provided. Position of constituent contracts, judiciary practice, norms of certificates of the secondary right of EU is analyzed. Out existing basically free movement of the goods of an exception are found

Keywords: movement of the goods, EU member states, judiciary practice, the uniform market.

Надійшла до редакції 10.10.2009 р.